

SÛR-I HÜMÂYUN

(bk. DÜĞÜN).

SÛRE

(السورة)

Kur'an-ı Kerim'i oluşturan
114 bölümden her biri.

Sözlükte "sıçramak, duvara tırmanmak" anlamındaki *sevr* (sevre) kökünden türeyen *sûre* kelimesi (çoğulu *süver*) "yüksek ve güzel bina, evin bir bölümü veya katı, yüce merteye, şan ve şeref, alâmet ve nişan" mânalarına gelir. Terim olarak "Kur'an-ı Kerim âyetlerinin bir araya getirilmesi sonucunda oluşan, sınırları vahiy doğrultusunda Resûl-i Ekrem tarafından belirlenen bölüm" demektir. Kur'an'ın belli bölümlerine *sûre* denilmesi, birbiriyle âhenkli veya mânevî derecesi yüksek parçalardan meydana gelmesi yahut onların her birinin Kur'an binasının bir katını veya bir parçasını teşkil etmesi sebebiyle olmalıdır. *Sûre* kelimesi Kur'an'da dokuz yerde tekil, bir yerde çoğul olarak zikredilir (M. F. Abdülbâkî, *el-Mu'cem*, "svr" md.). Bunlardan Nûr sûresinin başındakine "dinî hükümlerden ve hikmetli sözlerden bir demet" mânası da verilmiştir (Râgib el-İsfahânî, *el-Müfredât*, "svr" md.). *Sûre*ler kendi içinde bütünlüğü olup Kur'an-ı Kerim binasını meydana getiren bölümlerdir. Bununla ilgili en güçlü delil, benzerinin yapılması konusunda meydan okunan (el-Bakara 2/23) en küçük Kur'an birimini *sûrenin* teşkil etmesidir (Fahreddin er-Râzî, II, 117). Çağdaş müfessirlerden Emîn Ahsen Islâhî, *sûrenin* Kur'an yorumundaki merkezî konumuna vurgu yaparak her bir *sûrenin* bir ana konusunun bulunduğunu, kısa da olsa ondaki kelime ve cümlelerin belli bir konuyu destekleyecek özellikler taşıdığını belirtir (Birşık, sy. 11 [2001], s. 71-75).

Yaygın anlayışa göre Kur'an-ı Kerim'de 114 *sûre* mevcuttur (Zerkeşî, I, 349). Aralarında besmele bulunmayan Enfâl ile Tevbe *sûre*lerini tek *sûre* kabul eden telakkîye göre bu sayı 113'tür. Ayrıca Kur'an'ın *sûre* sayısı hususunda ittifak bulunmadığı ileri sürülmüş, Übey b. Kâ'b'ın mushafında 116, Abdullah b. Mes'ûd'un mushafında 112 *sûre* yer aldığına dair rivayetler bunun delili olarak zikredilmiştir. Halbuki bu mushafın ikisi de şahsî nüshalar olup birinde Muavvizeteyn'in bulunmaması, diğerinde Kunut dualarının yer alması Muavvizeteyn'in Kur'an'dan sayılmadığı, Ku-

nut dualarının da Kur'an'dan *sûre*ler olduğu sonucunu doğurmaz. Önemli olan husus, Hz. Osman'ın 114 *sûreden* oluşan mushafları üzerinde ashabın ittifak etmesi ve bu konuda herhangi bir tartışmaya rastlanmamasıdır (bk. MUSHAF).

Hz. Osman'ın mushaflarındaki *sûre* tertibinin tevkiî mi yoksa icthadî mi olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Bunların ilki tertibin sahâbenin icthadî ile meydana geldiği yönündedir. Nitekim Resûl-i Ekrem bir gece namazında kıraate Bakara sûresiyle başlamış, ardından Nisâ ve Âl-i İmrân'ı okumuştur (Müslim, "Şalâtü'l-müsâfirîn", 203). İbn Atıyye el-Endelüsî'nin bazı âlimlerin de katıldığı görüşüne göre *sûre*lerin büyük bir kısmının tertibi Hz. Peygamber'in sağlığında tamamlanmış, diğerlerinin sahâbeye bırakılmıştır. Üçüncü görüş ise mushafın tamamının tertibinin tevkiî olduğu, yani Cebraîl'in işaretleri doğrultusunda Resûlullah tarafından yapıldığı şeklindedir. Fahreddin er-Râzî ve daha pek çok âlim bu görüşü benimsemiş, konuyla ilgili naklî ve aklî delillerden söz edilmiştir. Nitekim Kur'an-ı Kerim'in Cebraîl'e son arzından sonra vahiy tamamlanmış, aradan fazla bir zaman geçmeden Resûl-i Ekrem vefat etmiştir. Bu son okumada Zeyd b. Sâbit gibi Kur'an konusunda uzman olan sahâbîler de hazır bulunmuştur (Şen, s. 113-123; Tekineş, sy. 56 [2002], s. 51-56). Ayrıca Hz. Osman tarafından nüshalarının çoğaltılmasına kadar Kur'an son tertibe göre okunmuştur. Sahâbenin bu tertibe itiraz etmemesi ve şahsî nüshaların ortadan kaldırılmasına önemli bir itirazın gelmemesi de bunun delillerinden sayılmıştır.

*Sûre*ler Mekki ve Medeni olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Konuyla ilgili görüşler arasında en fazla kabul göreni hicretten önce nâzil olan âyet ve *sûre*lerin Mekki, sonra nâzil olanların Medeni olduğu şeklindedir. Hicretten sonra inen bir âyetin Mekke'de veya Arafat'ta inmesi onun Mekki sayılmasını gerektirmeyeceği gibi hicretten önce Mekke dışında nâzil olan âyet veya *sûre* de Medeni olmaz. Zerkeşî'ye göre (el-Burhân, I, 281) *sûre*lerin seksen beşi Mekki, yirmi dokuzu Medeni, Süyûtî'ye göre (el-İtkân, I, 33) seksen ikisi Mekki, yirmisi Medeni, on ikisi ihtilâfıdır. Ancak yaygın telakkîye göre *sûre*lerin seksen altısı Mekki, yirmi sekizi Medeni'dir. Mekki bir *sûre* içinde Medeni âyetlerin, Medeni *sûre*ler içinde Mekki olanların bulunması mümkündür. Mekke döneminde indirilen *sûre* ve âyetlerde daha çok inanç konularından, müşriklerin içine düştüğü çelişki-

lerden, geçmiş peygamberlerin çağrılarına olumlu karşılık vermeyen ümmetlerin başına gelen ibret verici olaylardan, ahlâkî ve insanî değerlerden bahsedilmiş olup bu *sûre*lerde âyetler çoğunlukla kısa ve mensur şiir biçimindedir, âyet sonları (fâsıla) arasında büyük çapta benzerlik vardır. Ancak bazı Medeni *sûre*lerin Mekki *sûre*lerdeki üslûbu taşıdığı görülmektedir. Bunun örnekleri arasında Ra'd, Rahmân ve Zilzâl *sûre*leri yer alır. Medeni *sûre*lerde toplumun inşası, İslâm kardeşliği, içtimâî ve fikhî konularla ilgili âyetler yer alır; genellikle anlatım üslûbu hâkim olduğundan âyetler ve *sûre*ler uzundur (ayrıca bk. KUR'AN). *Sûre*ler Hz. Peygamber'in hazarda veya seferde olması, gündüz veya gece, yaz veya kış mevsiminde inmesine bakılarak hazarî-seferî, nehârî-leylî, sayfî-şitâî gibi gruplara da ayrılmıştır (Süyûtî, I, 56-76).

Bazı *sûre*ler birden fazla adla anılır. Zerkeşî bu isimlendirmelerin vahye dayalı (tevkiî) olma ihtimalini daha güçlü bulur (el-Burhân, I, 367). Konuyla ilgili rivayetler ise bu adlardan birçoğunun sahâbe tarafından verildiğini göstermektedir. *Sûre* adları peygamberler, mümin, kâfir ve münafıklar, önemli tarihî olaylar, âhiret halleri, hayvanlar, tabiatın çeşitli özellikleri, güneş, ay ve yıldızlarla ilgili olup bu durumun bir medeniyet algısı ve inşası için önemli olduğu düşünülmektedir. *Sûre*lerin *sûretü'l-Bakara*, *sûretü Âl-i İmrân* gibi adlarla anılmasının uygun olmadığı, bunun yerine "es-sûretü'lletî tüzkerü fihâ'l-Bakara" (içinde ineğin anıldığı *sûre*), "es-sûretü'lletî yüzkerü fihâ Âl-i İmrân" (içinde İmrân ailesinin anıldığı *sûre*) denilmesinin gerektiğine dair rivayet uydurma kabul edilmiştir. *Sûre*lerin gruplandırılarak adlandırıldığı da bilinmektedir. Bu adlandırmaların çoğu Resûl-i Ekrem'e dayandırılırken bir kısmı onların uzunluğuna ve kısalığına göre yapılmış, bir kısmında ise başka özellikler göz önünde bulundurulmuştur. Bir hadise göre yapılan tasnifte *sûre*ler tıvâl (tuvel), miûn, mesânî ve mufassal diye anılır (Müsned, IV, 107). Yaygın telakkîye göre Kur'an'ın Fâtîha dışındaki ilk yedi sûresine es-seb'u't-tıvâl (yedi uzun *sûre*) denilmiştir. Ancak bu grubun Yunus, hatta Kehf sûresiyle sona erdiğini kabul edenler de vardır. Miûn ise tıvâl dışında kalan ve âyet sayısı 100 civarında olan *sûre*ler için kullanılmıştır. Fakat hangi *sûre*lerin bu gruba girdiğine dair açık bir bilgi yoktur. Zira *sûre* sıralamasına bakıldığında tıvâlin sonuncusu kabul edilen Hûd'dan itibaren âyet sayısı 182 olan Sâffât'ın sonuna kadar devam eden

sûreler içinde âyet sayısı otuz-doksan dokuz arasında değişen sûrelerin bulunduğu görülmüştür. Buna göre miunu, peş peşe gelip gelmediğine bakılmaksızın Yûnus'tan Sâffât'a kadar âyet sayısı 100'ün üzerinde olan sûreler teşkil etmektedir. Bunun yanında 100 âyetlik hacme sahip bulunan sûrelerin de bu grup içinde mütalaa edilmesi mümkündür. Mesânî grubunun hangi sûre ile başlayıp hangisiyle bittiği de belli değildir. Ancak bunların Yûnus sûresinden sonra Kâf (veya Hucurât) sûresine kadar âyet sayısı 100'ün altına düşen sûreler olduğu görüşü yaygındır. Bu gruba mesânî denmesinin sebebi miun ile birlikte meydana gelen çift dizinin ikincisini teşkil etmesi, muhtevalarında yer alan şekillerde iki yönlü olması veya içerdikleri kıssaların tekrarlanmasıdır. Araları besmele ile sık sık ayrıldığı ya da içlerinde mensuh âyetlerin az bulunduğu için mufasssal diye anılan grubun ise Kâf ile başlayıp Nâs sûresiyle bittiği görüşü hâkimdir (Süyûtî, I, 199-200). Bakara ile Âl-i İmrân sûreleri zehrâveyn (çifte güller); "hâ-mîm"le başlayan Mü'min, Fussilet, Şûrâ, Zuhuruf, Du-hân, Câsiye ve Ahkâf sûreleri havâmîm (hâ-mîmler) veya Âlû hâ-mîm (hâ-mîmli, hâ-mîmle başlayan); tâ-sîn veya "tâ-sîn-mîm"le başlayan Şuarâ, Neml, Kasas sûreleri tavâsîn; Allah'ı tesbihle başlayan Hadîd, Haşr, Saf, Cum'a, Tegâbûn sûreleri müsebbihât; "kul" (söyle) emriyle başlayan Cin, Kâfirûn, İhlâs, Felak ve Nâs sûreleri kalâkûl; Kâfirûn ile İhlâs ihlâseyin, ayrıca bu ikisiyle Felak ve Nâs sûreleri mukaşşeteyn (tedavi eden); İhlâs, Felak ve Nâs sûreleri muavvizât, yalnız Felak ve Nâs sûreleri muavvizeteyn diye anılmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in sûrelere ayrılmış olmasının bazı hikmetlerinden söz edilmiş, bu arada her yaşta ve seviyede insanın onu öğrenip ezberlemesinin ve ibadetlerde okunmasının kolaylaştırıldığı hususu belirtilmiştir (Fahreddin er-Râzî, II, 117; Zerkeşî, I, 362; Süyûtî, I, 207-208).

Sûreyle ilgili olarak telif edilen eserler oldukça zengin bir literatür oluşturmuştur. Sûrelerin faziletine dair rivayetler için Buhârî'nin *el-Câmi'u's-şâhîh*'i ile İbn Mâce ve Tirmizî'nin *es-Sünen*'lerinde bölümler ayrılmış, ayrıca müstakil kitaplar yazılmıştır. Bunun yanında sûrelerin tertibi, başlangıç ve son cümleleri, birbiriyle münasebetleri, adları ve konularına dair kitaplar, makaleler telif edilmiş ve tez çalışmaları yapılmıştır (bk. FEVÂTİHU'S-SÜVER; HAVÂTİMÜ'S-SÜVER; MÜNÂSEBÂTÜ'İ-ÂYÂT ve's-SÜVER; NAZMÜ'İ-KUR'ÂN). Ebû'l-

Alâ el-Maarî'nin *Naзмü's-süver* (Yâkût, III, 161), Vâhidî'nin *Fezâ'ilü's-süver* (Köprülü Ktp., Fâzıl Ahmed Paşa, nr. 1631, vr. 15-36), İbnü'z-Zübeyr es-Sekaffî'nin *el-Burhân fî tertibi süveri'l-Kur'ân* (nşr. Muhammed Şa'bânî, Rabat 1986), Burhâned-din el-Bikâî'nin *Meşâ'idü'n-naẓar li'l-iş-râfi 'alâ makâşidi's-süver* (nşr. Abdüsselâm Muhammed Haseneyn, I-II, Riyad 1987), Abdülazîz b. Abdülvâhid el-Miknâsî'nin *Naзмü süveri'l-Kur'ân* (Zerkeşî, I, 340), Süyûtî'nin *Tertîbü süveri'l-Kur'ân* (nşr. es-Seyyid el-Cümeylî, Beyrut 1986), *Tenâşiku'd-dürrer fî tenâsübi's-süver* (nşr. Abdullah Muhammed ed-Dervîş, Dımaşk 1983) ve *İlmü'l-münâsebât fi's-süveri ve'l-âyât* (nşr. Muhammed b. Ömer b. Sâlim Bâzmûl, Mekke 1423/2002) adlı kitapları klasik dönem eserleridir.

Modern dönemde yazılanlardan bazıları şunlardır: Rif'at Fevzî Abdülmuttalib, *el-Vahdetü'l-mevzû'üyye li's-süreti'l-Kur'âniyye* (Beyrut 1406/1986); Abdullah Mahmûd Şehhâte, *Ehdâfû külli sûre ve makâşidühâ fi'l-Kur'âni'l-Kerîm* (I-II, Kahire 1980); Muhammed Halîl Çiçek, *Delâ-lâtü esmâ'i süveri'l-Kur'âni'l-Kerîm min menzûrin hağâriyyin* (Beyrut 1421/2001); Seyyid Râşid el-Câbirî, *Esmâ'ü's-süveri'l-Kur'âniyye: Delâlat ve işârât* ([baskı yeri yok], 1423/2002); Richard Bell, *The Qur'an: Translated with a Critical Re-arrangement of the Surahs* (I-II, Edinburgh 1937-1939); Ahmed Kemâl Muhammed el-Mehdî, *Vahdetü'l-hedef fi's-süreti'l-Kur'âniyye* (doktora tezi, 1426/2005, Câmîatü'l-Ezher Külliyyetü usûlî'd-dîn); Faruk Tuncer, *Kur'ân Sûrelerindeki Eşsiz Ahenk* (İstanbul 2003); Faik Yılmaz, *Âyetler ve Sûreler Arasındaki Münasebet* (doktora tezi, 1995, MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); İlhami Günay, *Kur'ân-ı Kerîm Sûreleri Arasındaki Münasebet* (yüksek lisans tezi, 1996, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü); Abdülkerim Çömçe, *Mekki ve Medenî Sûrelerin Özellikleri* (yüksek lisans tezi, 1992, SÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Bu konudaki makalelerin bir kısmı şöylece sıralanabilir: Sakıp Yıldız, "Âyet ve Sûreler Arasındaki Münasebet" (*Diyanet Dergisi*, XXI/1 [Ankara 1985], s. 35-40; XXI/2, s. 11-15; XXI/3, s. 3-7); Mustafa Çetin, "Âyetler ve Sûreler Arasındaki Münasebet ve İncisam" (*Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, VI [İzmir 1989], s. 505); M. Kemal Atik, "Âyet ve Sûrelerin Tekvifi-liği Meselesi" (*Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 6 [Kayseri 1989], s.

201-218); İbrâhim Abdurrahman Halîfe, "İsmü's-sûre yümeşşilü rûhahe'l-âm" (*Havliyyetü Külliyyeti usûlî'd-dîn*, IX [Kahire 1992], s. 33-72); Ahmet Bedir, "Sûrelerin İsimleri" (*Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 5 [Şanlıurfa 1999], s. 167-216); Saffet Sancaklı, "Sûrelerin Faziletiyle İlgili Bazı Tefsirlerde Yer Alan Apokrif Hadislerin Kritiği" (*İslâmî Araştırmalar Dergisi*, XIV/1 [Ankara 2001], s. 129-144); D. Frolov, "The Problem of the 'Seven Long' Surahs", *Studies in Arabic and Islam* (ed. S. Leder v.dğr., Paris 2002, s. 193-203); Hayrettin Öztürk, "Hazreti Peygamber (a.s.) Döneminde Kur'an Âyetlerinin ve Sûrelerinin Tespit ve Tertibi Hakkında Bir Değerlendirme" (*Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 20-21 [Samsun 2005], s. 213-236).

BİBLİYOGRAFYA :

Cevherî, *es-Şihâh*, "svr" md.; *Lisânü'l-'Arab*, "svr" md.; *Müsned*, IV, 107; İbn Atıyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-veciz* (nşr. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed), Beyrut 1422/2001, I, 49-50; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, II, 117; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba*, III, 161; Zerkeşî, *el-Burhân fî 'ulûmi'l-Kur'ân* (nşr. Yûsuf Abdurrahman el-Mar'aşlî v.dğr.), Beyrut 1415/1994, I, 281, 340, 349, 355, 361, 362, 367; Süyûtî, *el-İtkân* (Bugâ), I, 33, 56-76, 166, 194, 199-200, 207-208; M. Abdülazîm ez-Zürkânî, *Menâhilü'l-'irfân* (nşr. Fevâz Ahmed Zemerlî), Beyrut 1413/1992, I, 287-291; A. Jeffery, *The Foreign Vocabulary of the Qur'an*, Baroda 1938, s. 182; W. Montgomery Watt, *Bell's Introduction to the Qur'an*, Edinburgh 1970, s. 58; Ziya Şen, *Kur'an'ın Metinleşme Süreci*, İstanbul 2007, s. 113-123; Abdülhamit Birşık, "Kur'an'da İç Bütünlük: İslâhî'nin Tefsir Yöntemi", *Divân: İlmî Araştırmalar*, sy. 11, İstanbul 2001, s. 71-75; Ayhan Tekineş, "Cibrîl'in Son Dersi Arza-i Ahıra", *Yeni Ümit*, sy. 56, İstanbul 2002, s. 51-56; F. Buhl, "Sûre", *IA*, XI, 48; A. T. Welch, "Sûra", *EI*² (İng.), IX, 885.

ABDÜLHAMİT BİRŞIK

SÜRET

(bk. RESİM).

SÜRET

(الصورة)

Duyu veya akılla algılanan bir şeyi o şey yapan öz ve ilke anlamında felsefe terimi.

Sözlükte "şekil, biçim, benzer ve örnek" anlamına gelen *sûret* kelimesi felsefe terimi olarak bir şeyin mahiyeti, onu o şey yapan özdür (Kindî, s. 186). İbn Sînâ bu konuda beş ayrı tarif vermekteyse de en yaygını "bulunduğu şeyi güç halinden fiil ala-